

ΣΤΕΜΝΙΤΣΑ
2025 stemitsa

Πολιτιστικός & Εξωραϊστικός Σύλλογος Στεμνιτσιωτών «Ο ΥΨΟΥΝΤΑΣ»
Stemitsa's Cultural and Beautifying Association «IPSOUNTAS»

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΦΕΤΙΝΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

Η φυσική ομορφιά, το ευχάριστο κλίμα, το αξιόλογο παρελθόν και η φιλοξενία των κατοίκων, έχουν καταστήσει την Στεμνίτσα πόλο έλξης του εσωτερικού τουρισμού. Σε κάθε επίσκεψη, αποκαλύπτονται ευχάριστες εκπλήξεις ανάμεσα στα πετρόκτιστα καλντερίμια, τις φυσικές πηγές, τις εκκλησιές και την λαογραφική της παράδοση.

Το ΔΣ του Συλλόγου μας πραγματοποιεί και φέτος την έκδοση του Ημερολογίου για το 2025. Το ημερολόγιο είναι αφιερωμένο στην Υφαντική Τέχνη στην Στεμνίτσα. Παρουσιάζεται η τέχνη αυτή όπως εξελίχθηκε τον 20^ο αιώνα μέσα από εκδόσεις, χαλιά στρωμένα στις σάλες σήμερα και διηγήσεις από υφάντρες της Στεμνίτσας. Η οικονομική ακμή και η αισθητική των κατοίκων της Στεμνίτσας αναδεικνύεται και μέσα από αυτά τα χειροποίητα έργα υψηλής αξίας. Οτι παρουσιάζεται πιο κάτω αποτελούν έργα που υφάνθηκαν από τεχνίτριες στην Στεμνίτσα και δεν έχουν αγοραστεί από κάποιον άλλον.

Τα κείμενα είναι αποτέλεσμα μαρτυριών από καλλιτέχνιδες-υφάντρες της Στεμνίτσας καθώς και την Βιβλιογραφική μελέτη των πιο κάτω:

1. Ε.Ο.Μ.ΜΕ.Χ., *Υφαντά από την Αρκαδία*, Επανεκδοση 1986
2. Στέφανος Νομικός, *Η υδροκίνηση στην προβιομηχανική Ελλάδα*, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ιδρυμα ΕΤΒΑ, ΓΓΠεριφέρειας Πελοποννήσου, 1997
3. Κωνστ. Χ. Ρούνιου, *Ιστορία τής Στεμνίτσας - του αρχαίου Υψούντος*, Αθήνα 1971, σ. 64.
4. Νάσιος Συνοδινός, *Από Χώραν Στεμνίτζαν*, Εκδόσεις: Γκόνη, 2007
5. <https://tourkoleka.gr/to-horio/laografia-paradosi/laografika-antikeimena/>
6. Wikipedia
7. site Μουσείου Υδροκίνησης Δημητσάνας

Ευχαριστούμε θερμά τις κυρίες που άνοιξαν τα σπίτια τους για να φωτογραφήσουμε τα υφαντά, έργα τέχνης, που τα κοσμούν. Με αλφαβητική σειρά : κα Μαρία Αντωνακοπούλου, κα Έφη Βοναζούντα, κα Αθηνά Κοντοπούλου, κα Μαρία Παπαχειμώνα και κα Γιαννούλα Ροϊλού .

Επίσης, ευχαριστούμε την κα **Σοφία Σπίθα** για την συγγραφή των κειμένων, και την επιλογή των φωτογραφιών, που αναδεικνύουν το θέμα του ημερολογίου 2025 και είμαστε βέβαιοι ότι θα το απολαύσετε!

ΕΥΧΕΣ ΤΟΥ Δ.Σ. ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «Ο ΥΨΟΥΝΤΑΣ»

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου «Ο Υψούντας»
εύχεται εγκάρδια στους απανταχού Στεμνιτσιώτες - Στεμνιτσιώ-
τισσες και φίλους της Στεμνίτσας, **το έτος 2025**
να προσφέρει σε όλους μας
και τον καθένα χωριστά υγεία, ψυχική γαλήνη, ειρήνη,
ευημερία και ... κάθε χαρά !

ΕΥΧΕΣ ΤΟΥ Δ.Σ. ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΣΙΤΕΕΣΑ

Η Πρόεδρος, τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου και όλα τα μέλη του Σωματείου
Ιδιοκτητών Τουριστικών και Επισιτιστικών Επιχειρήσεων Στεμνίτσας
Αρκαδίας - ΣΙΤΕΕΣΑ,

σας ευχόμαστε **Καλές Γιορτές, Ευτυχισμένο, Δημιουργικό και Ειρηνικό το 2025!**
Ο Νέος Χρόνος να μας βρει όλους ακόμα πιο δυνατούς
και με τη δύναμη της ενότητας να προσπαθούμε να διαφυλάττουμε
την πολιτιστική μας ταυτότητα και να αναδεικνύουμε την πολιτιστική μας κληρονομιά!

Καλά Χριστούγεννα, Καλή Πρωτοχρονιά!
Ευτυχισμένο, Δημιουργικό και Ειρηνικό το 2025!

ΧΡΗΣΙΜΑ ΤΗΛΕΦΩΝΑ

• Δημαρχείο Γορτυνίας:	27953 60330
• ΚΕΠ Στεμνίτσας:	27950 29502
• Αγροτικό Ιατρείο:	27950 81277
• Κέντρο Υγείας Δημητσάνας:	27950 31401
• Αστυνομία Δημητσάνας:	27950 31205
• ΕΠΑΛ Γορτυνίας (Στεμνίτσας):	27950 81227
• ΔΙΕΚ Αργυροχρυσόχοϊας Στεμνίτσας:	27950 81514
• Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου:	27950 81385

Το Δ.Σ. του Συλλόγου «Ο ΥΨΟΥΝΤΑΣ»

Πρόεδρος: Γεώργιος Θ. Μαζαράκος

Αντιπρόεδρος: Ιωάννης Λαγός

Γραμματέας: Σοφία Σπίθα

Ταμίας: Βασίλειος Στ. Παπαχειμώνας

Αναπληρωτής Ταμίας: Σωτήριος Σουλελής

Μέλη: Δημήτριος Μίχος

Τρόποι επικοινωνίας με τον Σύλλογο:

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ & ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΤΕΜΝΙΤΣΙΩΤΩΝ «Ο ΥΨΟΥΝΤΑΣ»

Στεμνίτσα Αρκαδίας Τ.Κ. 220 07

Τηλ.: 6983 418784

E-mail: ipsountas@yahoo.gr

Τραπεζικός Λογαριασμός Εθνική Τράπεζα Ελλάδος

GR 610 110 335 00000335 296 01 099

(BIC) ETHNGRAA

Τα νέα μας μπορείτε να τα βρίσκετε:

[www.facebook.com/ ipsountas](http://www.facebook.com/ipsountas)

Χαλί στην οικία Φοραδά κατασκευασμένο στα τέλη του 19ου αιώνα

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

Η ΥΦΑΝΤΡΑ

Η Υφάντρα είναι ένα κατ' εξοχήν γυναικείο επάγγελμα συνήθως οικοτεχνία, που άκμασε στη Στεμνίτσα από τις αρχές ως περίπου τα τέλη του εικοστού αιώνα. Ήταν το χρονικό διάστημα, που οι γυναίκες του χωριού μας ανασκουμπώθηκαν και δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι πήραν την κατάσταση στα χέρια τους. Οι οικονομικές δυνατότητες των οικογενειών ήταν μικρές και οι προίκες για τα κορίτσια, ήταν άγραφος αλλά και απαράβατος νόμος.

Έτσι, η ανάγκη για αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος και η αξιοπρεπής προίκα των κοριτσιών, που θα άνοιγαν το καινούριο σπιτικό τους, ήταν οι λόγοι, που σε πολλά σπίτια ο αργαλειός ήταν μόνιμα στημένος και η νοικοκυρά του σπιτιού όταν ξέκλεβε χρόνο από τις πολλές και δύσκολες καθημερινές δουλειές της, έμπαινε στον αργαλειό για να κεντήσει στην κυριολεξία. Να υφάνει "διαδρόμους" όπως λέγονταν, με πολύχρωμα και πολλές φορές πολύπλοκα σχέδια, οι οποίοι είτε έμεναν και στρώνονταν ως διάδρομοι, είτε ενώνονταν πολλοί μαζί και γίνονταν χαλιά που κοσμούσαν και κοσμούν ακόμα ορισμένα από τα σαλόνια των σπιτιών του χωριού ή φυλάσσονται ως κειμήλια και δεν θα ήταν υπερβολή αν τα αποκαλούσαμε έργα τέχνης.

Τα νήματα ήταν από πρόβειο μαλλί, το οποίο μετά από πολύ καλό πλύσιμο και ξάσιμο, έμπαινε στη ρόκα για να γίνει κατά το δυνατόν ισόπαχη κλωστή, η οποία στη συνέχεια βαφόταν με τα χρώματα, που απαιτούσε το σχέδιο του κεντήματος. Τα χρώματα ήταν κυρίως χημικές ουσίες και κάποια από αυτά φυτικά. Όπως π.χ. το χρώμα μπεζ βαφόταν σε βραστό νερό με πράσινες φλούδες καρυδιού και φύλλα καρυδιάς.

Ιδιαίτερη τέχνη χρειαζόταν το στημόνι για να γίνει, γιατί δεν ήταν εύκολο να τυλιχτούν ταυτόχρονα στο αντί τόσες πολλές κλωστές, πολλών μέτρων μήκους η κάθε μια.

Όπως καταλαβαίνουμε, η υφάντρα έκανε μια δύσκολη και κουραστική δουλειά, η οποία ξεκινούσε από την αγορά των μαλλιών από τον κτηνοτρόφο, μέχρι την παράδοση των υφαντών στην πελάτισσα. Το υφαντό, πριν παραδοθεί από την υφάντρα στην πελάτισσα, μετριόταν ως προς το μήκος του για να γίνει η πληρωμή. Μονάδα μέτρησης ήταν το χεροπήχι ή χειροπήχι. Το ένα χεροπήχι ήταν ίσο με την απόσταση του χεριού της υφάντρας, από τον αγκώνα της μέχρι την άκρη του μεσαίου δακτύλου της.

Η άνθιση της υφαντικής στη Στεμνίτσα, είχε ως αποτέλεσμα να ανοίξουν για κάποιο χρονικό διάστημα ταπητουργεία στο χωριό μας. Ξεκίνησαν στο μαγαζί της οικίας Γαρταγάνη στην πλατεία στην συνέχεια διαδοχικά στις δύο οικίες Σταμίρη και τέλος στο ισόγειο της οικίας Θ. Αντωνακόπουλου. Τώρα δεν εργάζονται υφάντρες και τον μοναδικό ενεργό αργαλειό διαθέτει η υφάντρα Μαρία Παπαχειμώνα.

Σημείωση: Οι 3 φωτογραφίες αυτής της σελίδας παρουσιάζουν μοτίβα από χαλιά της οικίας Φοραδά κατασκευασμένα τέλη 19ου με αρχές 20ου αιώνα

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Χαλί με χαρακτηριστικά ανθρωπόμορφα σχέδια, ανήκει στην κα Μαρία Παπαχειμώνα, το έχει υφάνει η ίδια.

Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28

ΥΦΑΝΤΡΕΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΜΝΙΤΣΑΣ

Η γυναίκα - υφάντρα ετοίμαζε όλα τα απαραίτητα για την οικογένεια και προσέφερε σημαντική υπηρεσία. Η τέχνη προχωρούσε από γενιά σε γενιά και ταξίδευε από τόπο σε τόπο. Ήταν κουραστική διότι περιλάμβανε πολλά στάδια από την κατεργασία της πρώτης ύλης και την προετοιμασία του αργαλιού μέχρις ότου διαστεί το στημόνι στο αντί. Στο τέλος, η υφάντρα γνώριζε τη χαρά της δημιουργίας και της αναγνώρισης από τον κόσμο για τα έργα της. Την αφοσίωση και την υπομονή της περιγράφουν οι στίχοι : Το κέντημα είναι γλέντισμα και η ρόκα είναι συριάνι, αλλά ο μαγκούφης αργαλιός είναι σκλαβιά μεγάλη...

Η αλλαγή που έφερε η εξάπλωση της βιομηχανίας στον τρόπο ζωής επηρέασε τη θέση της γυναίκας- υφάντρας. Η τέχνη της έπαψε να είναι αξιόλογη για την οικογένεια και η γυναίκα εγκατέλειψε τον αργαλιό της. Το ίδιο συνέβει και στην Στερνίτσα.

Με την ευκαιρία αυτού του αφιερώματος επισκεφθήκαμε και είχαμε την χαρά να συζητήσουμε με μερικές από τις γνωστές υφάντρες – καλλιτέχνιδες του χωριού μας . Μας έδωσαν την εικόνα της υφαντικής στην Στερνίτσα από τα μεταπολεμικά χρόνια μέχρι τα πιο πρόσφατα και μας επέτρεψαν να φωτογραφήσουμε έργα τους για το ημερολόγιο μας. Ας σημειωθεί ότι κατά την 10ετία του '50 ασχολούνταν ενεργά 10 με 15 κοπέλες σε ταπητουργία ή κατ' οίκον.

Η κα **Γιαννούλα Ροϊλού** ύφαινε δίπλα στην μητέρα της Αικατερίνη Σουλελέ το γέ- νος Φατούρου μέχρι να δημιουργήσει την δική της οικογένεια ενώ ο αργαλιός παρέμεινε στημένος μέχρι τα πρόσφατα χρόνια. Την δεκαετία του '50 παρέδωσαν εξαιρετικά έργα τέχνης στα αρχοντόσπιτα της Στερνίτσας. Σήμερα, όμορφα χαλιά με τα εξαιρετικά σχέδια: δίσκους, κρίκους και πολύχρωμα λουλούδια κοσμούν την φιλόξενη οικία Ροϊλού.

Η κα **Μαρία Παπαχειμώνα** διατηρεί στο σπίτι της έναν καθιστό αργαλιό μικρού μεγέθους , καναδικής προέλευσης. Μας έδωσε την ευκαιρία να φωτογραφήσουμε λεπτομέρειες του αργαλιού και υφαντά με τυπικά σχέδια της Στερνίτσας: δίσκους, άνθη και ανθρωπόμορφα σχέδια που θεωρούνται μοναδικά στην Αρκαδία. Η ίδια έχει προμηθεύσει, με έργα της, καταστήματα στην Αθήνα (Πλάκα). Τον μεγάλο αργαλιό της, τον δώρησε στο Μουσείο Χατζημικήλη, εκεί τον τοποθέτησε ο σύζυγός της κ Βασίλης Παπαχειμώνας και είναι επισκέψιμος.

Η κα **Μαρία Τσαρμπού** μαζί με την κα **Βασιλική Κανελλοπούλου** εργάστηκαν στα εργαστήρια υφαντικής που υπήρχαν στις οικίες Σταμίρη και Αντωνακόπουλου. Εκτός από τα κλασικά υφαντά της Στερνίτσας δούλεψαν και σε όρθιους διπλούς αργαλιούς για χαλιά με κόμπους.

Κλείνοντας θα πρέπει να μιλήσουμε για δύο ακόμη άτομα. Την αείμνηστη **Παναγιώτα Φιλοπούλου**, που υπήρξε γνωστή αρχιυφάντρα και δίδαξε σε πολλές νέες κοπέλες αυτή την τέχνη. Ας σημειωθεί ότι χρειαζόταν ιδιαίτερη τεχνική για να γίνει το στημόνι - δεν ήταν εύκολο να τυλιχτούν ταυτόχρονα στο αντί τόσες πολλές κλωστές πολλών μέτρων μήκους η κάθε μια. Αυτή τη δύσκολη δουλειά έκανε η αείμνηστη Παναγιώτα Φιλοπούλου. Επίσης θα αναφερ- θούμε στην αείμνηστη **Φωτεινή Παπαχειμώνα**, που ήταν μαθήτριά της μητέρας της, Σοφίας Σοφianoπούλου, και είχε μάθει να υφαίνει από μικρή. Υφαντά της υπάρχουν σε αρκετά σπίτια της Στερνίτσας, αφού για αρκετά χρόνια ασκούσε την υφαντική ως επάγγελμα.

Σημείωση : οι φωτογραφίες της σελίδας αυτής παρουσιάζουν σχέδια λουλουδιών σε διαδρόμους και λεπτομέρειες από χαλιά της οικίας Ροϊλού.

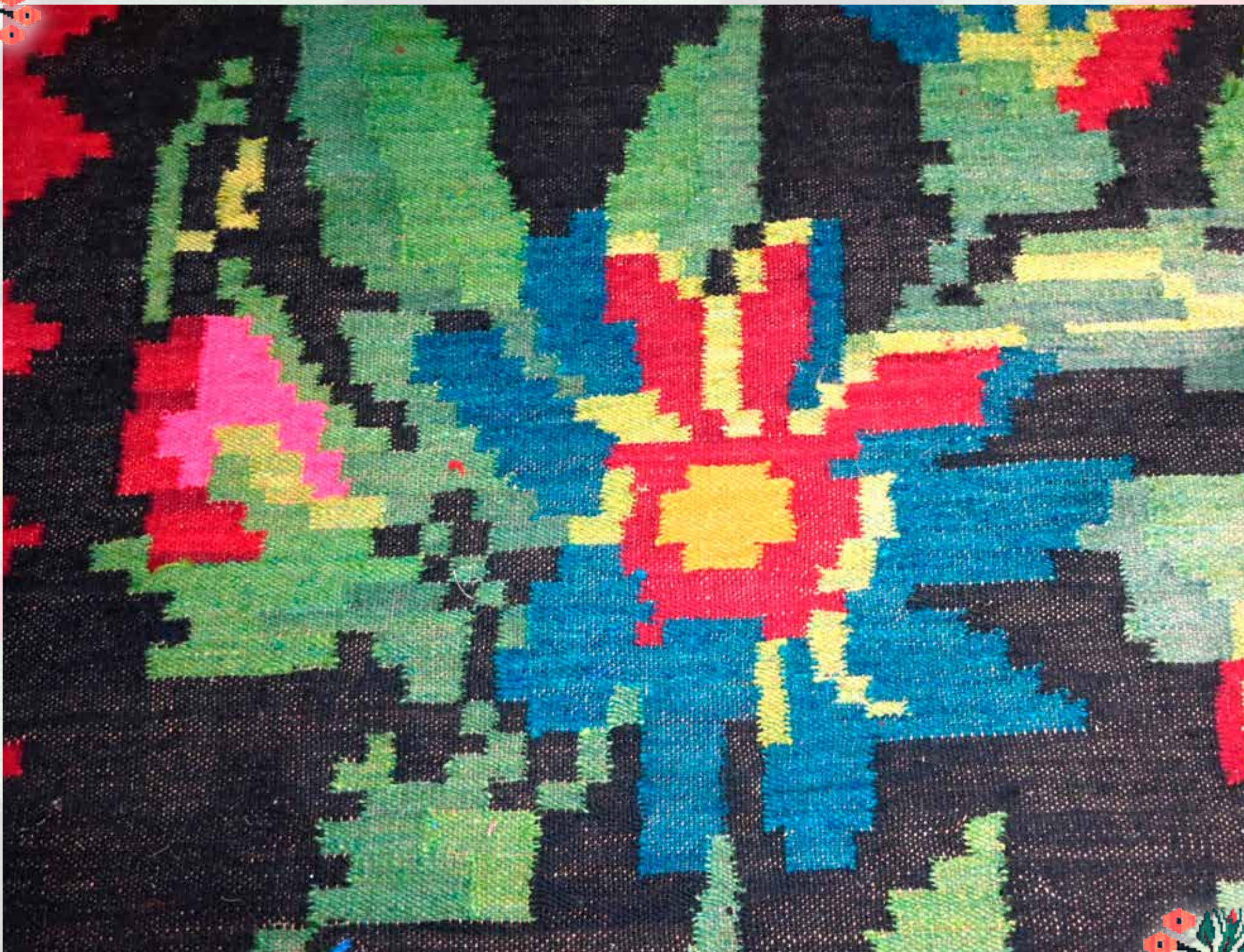

Μοτίβο 1 : Σχέδιο Δίσκος

Μοτίβο 2 : Σχέδιο Κρίκοι

Μοτίβο από χαλί στη σάλα της οικίας Α.Κοντοπούλου

ΜΑΡΤΙΟΣ

Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

ΥΦΑΝΤΑ ΤΗΣ ΣΤΕΜΝΙΤΣΑΣ

Ο ΕΟΜΜΕΧ εξέδωσε το 1986 λεύκωμα, που περιλαμβάνει μερικά αντιπροσωπευτικά υφαντικά δημιουργήματα από την Αρκαδία, που σκοπό έχει να προσφέρουν ιδέες και λύσεις σε όποιον θα ήθελε να εμπνευστεί από την πλούσια παρακαταθήκη της παραδοσιακής αυτής τέχνης.

Ανάμεσα στα έργα αυτά υπάρχουν υφαντά από την Στεμνίτσα πιο κάτω τα παραθέτουμε μαζί με τα συνοδευτικά κείμενα:

1. Έργα της Παναγιώτας Δ. Φιλοπούλου είναι 3 σακκούλια που έχουν υφανθεί κατά σειρά. Έχουν στημόνι βαμβακερό κόκκινο και το υφάδι μάλλινο. Το υφαντό είναι κρουστό φέρει γεωμετρικά σχέδια και οι 2 όψεις τους είναι όμοιες. Κατασκευάστηκαν μεταξύ 1930 και 1940.
2. Στην οικογένεια Γεωργίου Κόνιαρη ανήκει η κεντητή Ανδρομίδα που κατασκευάστηκε στις αρχές του 20ου αιώνα. Οι διαστάσεις είναι 2,15μ Χ 1,33μ, δίφυλλη. Στημόνι και υφάδι από μαλλί. Υφαντό «ταϊστό», που είναι παραλλαγή ενός σχεδίου που απαντάται σε όλες τις επαρχίες της Αρκαδίας. Ειδικό χαρακτηριστικό σ' αυτή την παραλλαγή είναι η ανθρώπινη μορφή στις τέσσερις γωνίες και μέχρι σήμερα είναι η μοναδική γνωστή περίπτωση παλιάς ανδρομίδας, που περιλαμβάνει μορφή ανθρώπου στα διακοσμητικά θέματά της. Η διάταξη του σχεδίου καθώς και όλα τα στοιχεία είναι αυστηρά γεωμετρικά. Σημαντικό μέρος της ανδρομίδας καταλαμβάνουν τα δυο πλαίσια. Το εσωτερικό πλαίσιο προβάλλει εντονότερα, έχοντας διαφορετικό χρώμα από το εξωτερικό και το κέντρο. Μιά τρίτη διακοσμητική σειρά στολίζει τις δυο αντικρουστές άκριες αρχής και τέλους της ανδρομίδας.
3. Επίσης στην οικογένεια Γεωργίου Κόνιαρη ανήκει η Μπάντα τοίχου που κατασκευάστηκε στις αρχές του 20ου αιώνα. Το στημόνι είναι τρίκλωνο και βαμβακερό και το υφάδι μάλλινο. Το υφαντό είναι «κρουστό». Η μπάντα τοποθετείται στον τοίχο πάνω από τα κρεβάτι για να προστατεύει από το κρύο και την υγρασία. Το θέμα των δυο αγγέλων που παίζουν άρπα δεν είναι συνηθισμένο στην Αρκαδία.
4. Στην οικογένεια Παναγιώτη Μπαρούτσα ανήκει η λουρωτή Ανδρομίδα, που κατασκευάστηκε στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα. Έχει διαστάσεις 2,80μ Χ 2,00μ. Το στημόνι είναι τρίκλωνο βαμβακερό και το υφάδι μάλλινο. Το υφαντό είναι ταϊστό και τετράφυλλο. Ο διάκοσμος αποτελείται από λουρίδες και σειρές από απλά γεωμετρικά σχήματα που συναντώνται και σε άλλα ελληνικά υφαντά.
5. Στην οικογένεια Ιωάννου Σαββόπουλου ανήκει λουρωτή Ανδρομίδα, που η ύφανσή της τοποθετείται στα τέλη του 19ου με αρχές του 20ου αιώνα. Είναι υφαντό ταϊστό και δίφυλλο. Ο λωρίδες στολίζονται με μια μεγάλη ποικιλία διακοσμητικών θεμάτων. Είναι ένας συνδιασμός λουρωτής και κεντητής Ανδρομίδας.
6. Επίσης στην οικογένεια Ιωάννου Σαββόπουλου ανήκει και το Σακκούλι που κατασκευάστηκε μεταξύ 1930 και 1940. Η κύρια όψη παρουσιάζει λουλούδια και είναι φανερό η επίδραση των καλλιγραφιών κεντήματος που κυκλοφορούσαν ήδη πολύ πριν από τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η δευτερεύουσα όψη ακολουθεί το παραδοσιακό σχέδιο των απλών οριζόντιων χρωματιστών σειρών.

No 3

No 4

No 5

No 1

No 6

No 2

Αργαλειός σε χρήση της υφάντρας Μαρίας Παπαχειμώνα

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

Ο ΑΡΓΑΛΕΙΟΣ

Ο Αργαλειός είναι μια απλή κατασκευή από ξύλο με τη μορφή χονδρών σανίδων ή ορθογώνιας διατομής μακρόστενων καδρονιών. Πάνω σε ένα κυλινδρικό εξάρτημά του τύλιγαν την κόκκινη κλωστή που χρησιμοποιούσαν ως βάση για την ύφανση και την ονόμαζαν στημόνι. Όλες αυτές οι κλωστές απλώνονταν από τον κύλινδρο σε δεκάδες παράλληλα ζεύγη προς έναν άλλο κύλινδρο, ίδιο με τον προηγούμενο, που βρισκόταν στο αντίθετο μέρος του αργαλειού, εμπρός από τη θέση του ατόμου που τον χειριζόταν. Όλα τα παράλληλα ζεύγη του στημονιού περνούσαν μέσα από δύο χτένια που βρίσκονταν το ένα εμπρός από το άλλο και πιο συγκεκριμένα, οι μισές περνούσαν μέσα από το ένα και οι άλλες μισές μέσα από το άλλο. Έτσι πατώντας ένα μοχλό, τα χτένια μετακινούνταν το ένα προς τα πάνω και το άλλο προς τα κάτω δίνοντας τη δυνατότητα ανάμεσα από τις κλωστές (στημόνι) να περάσουν τις μάλλινες χοντρές, κλωστές που θα γίνονταν κουβέρτες ή στρωσίδια.

Μετά από τα δύο αυτά χτένια, το στημόνι περνούσε μέσα από ένα άλλο σκληρό και δυνατό χτένι που οι άκρες του κρέμονταν με δύο λεπτές σανίδες από το πάνω μέρος της κατασκευής, παρέχοντάς του τη δυνατότητα να μπορεί να κινείται όλο το χτένι παράλληλα με τις κλωστές του στημονιού ακολουθώντας τη φορά του. Κάθε φορά που περνούσαν τη μάλλινη κλωστή, με αυτό το σκληρό χτένι χτυπούσαν, κινώντας το μπρος-πίσω με δύναμη, τη μάλλινη κλωστή να πάει πολύ κοντά στην προηγούμενη που είχαν περάσει. Αυτό το χτύπημα ήταν το χαρακτηριστικό χτύπημα του αργαλειού που έχει εμπνεύσει λαϊκούς και δημοτικούς δημιουργούς.

Εδώ υπαίνονταν τα ρούχα της οικογένειας. Χοντρά κλινοσκεπάσματα, στρωσίδια για το σπίτι, σεντόνια, τραπεζομάντηλα, υφάσματα βαμβακερά και μεταξωτά για το ράψιμο των ρούχων. Για να γίνει μια κουβέρτα ή και οτιδήποτε άλλο χρειαζόνταν πολλές ώρες εργασίας και είναι γνωστή η έκφραση : «το κέντημα είναι γλέντισμα, η ρόκα είναι συριάνι, αλλά ο μαγκούφης αργαλειός είναι σκλαβιά μεγάλη».

Σήμερα στην Στεμνίτσα βρίσκεται στημένος Αργαλειός στην οικία Β. Παπαχειμώνα είναι μικρού μεγέθους, καναδικής προέλευσης, πραγματικό κόσμημα.

Σημείωση : Οι φωτογραφίες αυτής της σελίδας παρουσιάζουν χαλιά και μέρος του γιούκου της κας Μαρίας Παπαχειμώνα. Όλα τα χαλιά είναι έργα των χειρών της

ΜΑΙΟΣ

Λεπτομέρεια καθιστού αργαλειού -οικία Παπαχειμώνα

Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΑΡΓΑΛΕΙΟΥ

Λεπτομέρεια αργαλειού στην ΣΕΝ, φωτογραφία από Σοφία Σπίθα

Μασούρι Στημονιού, φωτογραφία από Σοφία Σπίθα

Το στήσιμο του αργαλειού ήταν μια επίπονη διαδικασία και απαιτούσε την συμμετοχή του άνδρα της οικογένειας και αρκετό ελεύθερο χώρο στο σπίτι. Πιο κάτω αναφέρονται τα εξαρτήματα σε μια προσπάθεια όσοι δεν ασχοληθήκαμε με την υφαντική να καταλάβουμε ότι αξίζει να θαυμάζουμε όχι μόνο το τελικό έργο αλλά και όλη την διαδικασία πριν ξεκινήσει η υφαντική.

- **Αντιά:** δύο στρογγυλά ξύλα με διάμετρο 10-15 εκατοστών που στο ένα άκρο έχουν τετράγωνη κατάληξη με τέσσερις τρύπες. Στο μπροστινό (προσάντι), που το συγκρατεί η κουρούνα, τυλίγεται το υφαντό καθώς φτιάχνεται, ενώ το άλλο στο πίσω μέρος (πισάντι), πάνω στο οποίο τυλίγεται το σπημόνι, το συγκρατεί η ποταμίστρα.
- **Κουρούνα:** κοντόχοντρο κυλινδρικό ξύλο που στηρίζει το «προσάντι» και το συγκρατεί.
- **Ποταμίστρα:** μακρύ κυλινδρικό ξύλο που στηρίζει και συγκρατεί το «πισάντι».
- **Χτένι:** παραλληλόγραμμο με ύψος 10-12 εκατοστά περίπου, με πλήθος από λεπτά δόντια από καλάμι που προσαρμόζονται σε δύο στενά παράλληλα καλάμια ή ξύλα.
- **Μιτάρια:** κυλινδρικά ξύλα παράλληλα μεταξύ τους που πάνω τους είναι δεμένοι πολλοί λεπτοί σπάγκοι. Ανάλογα με το υφαντό άλλοτε χρησιμοποιούσαν δύο και άλλοτε τέσσερα.
- **Ξυλόχτενο:** δύο οριζόντια ξύλα με αυλακιές. Αυτά δένονταν με δύο μικρότερα ξύλα κάθετα. Μέσα τους προσαρμόζεται και κλειδώνει το χτένι με το οποίο χτυπιέται το υφάδι.
- **Σαΐτα:** ξύλο ελλειψοειδές που ήταν σκαμμένο εσωτερικά και κατά μήκος συγκρατούσε μια βέργα. Στη βέργα τύλιγαν το βαμβάκερο νήμα που με το πέταγμα περνούσε μέσα στο σπημόνι.
- **Μασούρι:** ξύλο λεπτό, μήκους 40-50 εκατοστών που τύλιγαν πάνω του το μάλλινο νήμα που με το πέταγμα περνούσε μέσα στο σπημόνι.
- **Ποδαρικά:** δύο μικρά ξύλα συνδεδεμένα με τα μιτάρια που τα πατούσαν διαδοχικά. Έτσι άνοιγε το σπημόνι (το στόμα) για να περνάει η σαΐτα.
- **Ξίγκλα:** Μεταλλική βέργα με οδόντωση στις δύο άκρες της, η οποία τοποθετείται πάνω στο υφαντό κατά πλάτος, λίγο πιο κάτω από το σημείο που χτυπά το ξυλόχτενο το υφάδι, για να το κρατά τεντωμένο.

Εργαλεία Αργαλειού, φωτογραφία από Χριστίνα Παπαδημητρίου

Διάστρα Στημονιού, εργαστήριο αργαλειών ΣΕΝ,
φωτογραφία από Σοφία Σπίθα

ΙΟΥΝΙΟΣ

Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

αρχές 20^{ου} αι.

ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΑΛΛΙΟΥ

Η Αρκαδία παλαιότερα είχε αξιόλογη κτηνοτροφία και άφθονο μαλλί προβάτου και τραγόμαλλο. Στην Κυνουρία γύρω από το Λεωνίδιο και τον Άγιο Ανδρέα υπήρχε μικρή καλλιέργεια μπαμπακιού και κάποια μέρη φέρουν την ονομασία Μπαμπακιά ή Μπαμπακίες. Επίσης, στην ορεινή Γορτυνία υπήρχε σπιντοτροφία, συγκεκριμένα στη Στεμνίτσα, υπάρχει τοποθεσία Μαγγάνια, ονομασία που προήλθε από την επεξεργασία του μεταξιού με μαγγάνι. Η ετοιμασία των πρώτων υλών γινόταν από τις αγρότισσες.

Τώρα μόνο το μαλλί του προβάτου γνέθεται στο χέρι και αυτό σπάνια.

Τα εργαλεία που διευκόλυναν την δημιουργία της κλωστής περιγράφονται πιο κάτω και αν σκαλίσουμε την μνήμη μας οι μεγαλύτεροι θα θυμηθούμε γιαγιάδες «σε δράση».

1. **Λανάρια-Ξάσιμο:** Υπήρχαν δύο ειδών λανάρια για το ξάσιμο του μαλλιού, τα μικρά και μεγάλα.
2. **Ρόκα** (η αρχαία ηλακάτη): Ένα ραβδί, που το ένα άκρο του καταλήγει σε δύο κύκλους σε σχήμα Φ που μέσα τους έμπαιναν και συγκρατούνταν οι τουλούπες (μαλλί) για το γνέσιμο.
3. **Αδράχτι:** Ξύλινη βέργα, που έστριβε ο χρήστης για να γίνει κλωστή το μαλλί και στη συνέχεια την τύλιγε.
4. **Δρούγα:** Ίδια βέργα, που στην άκρη του κάτω μέρους της συγκροτούσε το σφοντύλι, που βοηθούσε στο στρίψιμο για την παρασκευή του νήματος.
5. **Σφοντύλι:** Στρογγυλό πέτρινο ή και ξύλινο εξάρτημα με τρύπα που τοποθετείται στην δρούγα για να την διευκολύνει στην περιστροφή.
6. **Στημόνι:** Κόκκινο ή λευκό βαμβακερό νήμα που τοποθετείτο κατά μήκος του αργαλείου τεντωμένο. Πάνω του γινόταν η ύφανση. Τα εργαλεία για την τοποθέτηση του στημονιού ήταν η **ανέμη**, το **ανεμίδι**, η **κλουβίστρα**, τα **καλαμίδια** και οι **τυλίχτρες**.

Σημείωση: Φωτογραφίες με αντικείμενα από το εργαστήριο αργαλειών ΣΕΝ από Σοφία Σπίθα

Διάφοροι τύποι κλινοσκεπασμάτων (κουπωτές κουβέρτες, ολόμαλλες κουβερτες, παντανία) και χαλί Σάλας από την προίκα της αείμνηστης Βενετούλας Αντωνακοπούλου

ΙΟΥΛΙΟΣ

Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

ΕΙΔΗ ΥΦΑΝΤΩΝ

Ο μελετητής του υφαντού στην Αρκαδία συναντά πολλές δυσκολίες. Οι προφορικές και γραπτές μαρτυρίες είναι λιγοστές. Από τα υφαντά μερικά ταπέτα ξηλώθηκαν την περίοδο του Β' Παγκοσμίου πολέμου για να χρησιμοποιηθεί το μαλλί για ρουχισμό, άλλα πουλήθηκαν, άλλα χάθηκαν από τη χρήση χωρίς να αντικατασταθούν και τέλος άλλα βρίσκονται σε οικογένειες από την Αρκαδία, που κατοικούν σε διάφορα μέρη στην Ελλάδα ή το Εξωτερικό. Όσα δείγματα σώθηκαν αποτελούν:

1. **Μαξιλάρες** από βαβακερό πανί στολισμένο με χρωματιστές λουρίδες μπλέ και κόκκινες σε λευκό κάμπο.
2. **Προσόψια** από λεπτό βαμβακερό νήμα.
3. **Κουκουλάρικο**: λεπτό πανί από μετάξι, υφασμένο σε ίδιο στημόνι και υφάδι, που χρησιμοποιούνταν για σεντόνια και τραπεζομάντηλα.
4. **Αλατζάς**: χοντρό βαμβακερό πανί συχνά καρώ, λευκό-μπλε, λευκό-κόκκινο ή μονόχρωμο. Χρησιμοποιείτο για πρόχειρα σεντόνια, τραπεζομάντηλα, αλλά και για να φτιάχνουν ρούχα και εσώρρουχα.
5. **Δισάκια και σακκούλια** μάλλινα σε ζωηρούς χρωματικούς συνδυασμούς, τα περισσότερα υφασμένα με λεπτές λουρίδες ή με γεωμετρικά σχήματα και όλα με χρήση τεσσάρων τελλάρων.
6. **Καραμελωτά μάλλινα κλινოსκεπάσματα / κουπωτές κουβέρτες**, είχαν υφανθεί με χρήση τεσσάρων ή έξι τελλάρων. Η κουβέρτα αυτή είχε ιδιαίτερο ανάγλυφο σχέδιο ήταν από πρόβειο μαλλί με μάλλινο υφάδι και ειδικό λεπτό βαμβακερό νήμα για στημόνι.
7. **Σαγίσματα** με υφάδι από τραγόμαλλο, που αφού υφανθούν περνούν από νεροτριβή και χρησιμεύουν είτε ως στρώμα είτε ως ταπέτο γιατί προστατεύουν από την υγρασία. Το σάϊσμα έχει το χαρακτηριστικό ότι δεν παίρνει εύκολα φωτιά και γι αυτό είναι καλό στρωσίδι για γύρω από το τζάκι.
8. **Τσαντήλια**: είδος λεπτού σάϊσματος με διαστάσεις περίπου 50X100 cm που χρησιμοποιούνταν στο λιοτρίβι για την εξαγωγή του λαδιού από τον πολτό της ελιάς.
9. **Ουγιωτά βαμβακερά σεντόνια** με σχέδια: ρίγες ή καρώ, που σχηματίζονται από δύο διαφορετικού πάχους βαμβακερά νήματα.
10. **Μάλλινες μπατανίες**, μονόχρωμες ή λουρωτές με σειρά από σχηματοποιημένα λουλούδια ανάμεσα στις χρωματιστές λουρίδες.
11. **Ανδρομίδες**: μάλλινα ταπέτα διακοσμημένα με λουρίδες από εναλλασσόμενα χρώματα άλλοτε απλές και άλλοτε φορτωμένες με τόσα διακοσμητικά σχήματα ώστε ο διάκοσμος παύει να δείχνει έντονα τις λουρίδες και γίνεται ένα ενιαίο σύνολο. Άλλοτε πάλι οι ανδρομίδες έχουν ένα κεντρικό σχέδιο περιτριγυρισμένο από άλλα μικρότερα και όλα μαζί κλεισμένα σε ένα πλαίσιο στο οποίο καταλήγει το ταπέτο.
12. **Απλάδες**: μάλλινα μεγάλα ταπέτα.
13. **Διαδρόμια**: μικρά μάλλινα ταπέτα με διακόσμηση παρμένη από μεγάλα ταπέτα.
14. **Σάκκους** για τη φύλαξη δημητριακών από χοντρό βαμβακερό πανί άλλοτε μονόχρωμο και άλλοτε στολισμένο με λουρίδες μπλέ και κόκκινες σε λευκό κάμπο.
15. **Στρωσίδια από λινάρι ή σπάρτο**. Συχνά χρησιμοποιούνταν το σπάρτο για να φτιάξουν φθινό νήμα που βαφόταν και υφαινόταν, σκέτο ή με κεντήματα. Για να γίνει νήμα μάζευαν τα σπάρτα, τα έβαζαν για μέρες στο νερό σε κάποιο ρέμμα, μετά τα πέρναγαν από θερμό νερό, τα ξεφλούδιζαν, τα έξεναν, τα έγνεθαν και τα έκαναν νήμα. Κόπος πολύς για να φτιαχτεί. Μετά με το νήμα αυτό έφτιαχναν στρωσίδια για το πάτωμα, ή θήκη / κάλυμμα για στρώμα κρεβατιού, μέσα στο οποίο έβαζαν σανό ή φλέσια καλαμποκιού. Με σκέτο το νήμα από σπάρτο, ή με νήμα από λινάρι ύφαιναν επίσης χοντρά πανιά για καθημερινές χρήσεις (π.χ λιόπανα, τσουβάλια, πρόχειρα σακούλια κλπ).
16. **Κουρελούδες**: παλιά πανιά και ρούχα κόβονταν σε λουρίδες, που υφαίνονταν σε βαμβακερό στημόνι, σαν στρωσίδια του σπιτιού. Μερικές κουρελούδες ήταν υφασμένες σαν φλοκάτες.

Η υφάντρα της Αρκαδίας χρησιμοποιεί κυρίως τον τετράγωνο οριζόντιο αργαλειό με τα δύο αντιά τοποθετημένα μπρος και πίσω που καλείται «λάκκος».

Καναπές στην Σάλα της οικίας Αθηνάς Κοντοπούλου

Στρωσίδια στην οικία Αθηνάς Κοντοπούλου

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

π	1	ς	16
ς	2	κ	17
κ	3	Δ	18
Δ	4	τ	19
τ	5	τ	20
τ	6	π	21
π	7	π	22
π	8	ς	23
ς	9	κ	24
κ	10	Δ	25
Δ	11	τ	26
τ	12	τ	27
τ	13	π	28
π	14	π	29
π	15	ς	30
		κ	31

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΒΑΦΗΣ ΝΗΜΑΤΩΝ

Οι πρώτες ύλες με τις οποίες έβαφαν το μαλλί, το μετάξι, το λινάρι και το βαμβάκι ήταν διαφορετικές. «Οι ζωικές ίνες (μαλλί και μετάξι) κρατάνε περισσότερο τη βαφή. Ενώ το λινάρι και το βαμβάκι την αποβάλλουν ευκολότερα.»

Οι βοηθητικές ουσίες που χρησιμοποιούσαν για να γίνει το χρώμα στερεό ή λαμπερό, πιο σκούρο ή πιο ανοικτό είναι η στύψη, η καραμπογιά, η σκουριά, η στάχτη, το ξίδι, η αγγουρίδα, το θειάφι και αλλού το θαλασσινό νερό.

Η διαδικασία βαφής εξελίσσεται σε συγκεκριμένα στάδια αρχίζοντας από την επιλογή του βαφικού υλικού ως την τελική επεξεργασία του βαμμένου πια υφάσματος. Ο λαϊκός βαφέας αξιοποιεί ό,τι βρίσκει στο περιβάλλον του για να πετύχει όσο το δυνατόν καλύτερα αποτελέσματα. «Από κάθε φυτό αναλόγως παίρνουμε τα μέρη του (ρίζα, άνθη, καρπούς ή φύλλα). Από τα λουλούδια παίρνεις πιο εύκολα το χρώμα τους, πιο δύσκολα από τα φύλλα και πολύ δυσκολότερα από τις ρίζες, οι οποίες θέλουν πολύ περισσότερο βράσιμο απ' όλα τα προηγούμενα για να επιτευχθεί το επιθυμητό χρώμα. Τα υλικά βράζονταν κι αφού έχουν βράσει αρκετά μπαίνει μαζί και το νήμα.

Το πρώτο βάψιμο έδινε πάντα το πιο σκούρο χρώμα ύστερα έβγαζαν το δεύτερο χρώμα και μετά το τρίτο παίρνοντας συνεχώς όλο και πιο ανοικτές αποχρώσεις μέχρι εξαντλήσεως του λουτρού βαφής. Μετά το βάψιμο ακολουθούσε το ξέπλυμα, το στέγνωμα και το ίσιωμα.

Στην Στεμνίτσα, η πιο βασική τοπική βαφή ήταν τα φύλλα καρυδιάς και τα καρυδότσουφλα.

Υφαντή μάλλινη κουβέρτα που φέρει κέντημα σταυροβελονιάς και τελείωμα με βελονάκι από τον γιούκο της αείμνηστης Βενετούλας Αντωνακοπούλου.

Μάλλινο υφαντό σεντόνι, οικία Μ.Αντωνακοπούλου

Μοτίβο από χαλί στη Σάλα της οικίας Μ.Αντωνακοπούλου έχει κατασκευαστεί προ του 1927

Δειγματολόγιο Βαφής Μάλλινων Νημάτων υφάντρας,
φωτογραφία απο Σ.Σπίθα

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Τ	Τ	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

ΒΑΦΕΣ ΜΑΛΛΙΝΩΝ ΝΗΜΑΤΩΝ

Δειγματολόγιο Βαφής Νημάτων με
Φυτικές Ινες, φωτογραφία Σ. Σπίθα

Στην Στεμνίτσα, οι υφάντρες αγόραζαν χημικά χρώματα, που κρατούσαν πιο πολύ ή ελάμβαναν τα νήματα βαμμένα από τις κυρίες, που έδιναν την παραγγελία και επέλεγαν οι ίδιες τους χρωματισμούς. Τα μάλλινα νήματα βάφονται πράσινα, κίτρινα, καφέ, μαύρα, μπλε και κόκκινα σε διάφορες αποχρώσεις, ανάλογα με το είδος του υφαντού. Τα υλικά, που χρησιμοποιούσαν ως φυσικές βαφές για το κάθε χρώμα περιγράφονται πιο κάτω.

ΠΡΑΣΙΝΟ

1. Ακονιζά. Είναι θάμνος πολυετής. Είναι ένα φυτό με δυσάρεστη οσμή. Η χρήση της ήταν ευρέως διαδεδομένη στην Κρήτη και ο απλούστερος τρόπος βαφής γινόταν στο χωριό Καραβάδω Ηρακλείου. Επίσης, σε κάποια μέρη της Κρήτης χρησιμοποιούσαν την ακονιζά για την παρασκευή κίτρινου χρώματος.
2. Φύλλα αμυγδαλιάς και ρογδιάς. Χρησιμοποιούσαν Αυγουσιτιάτικα φύλλα για να είναι μεστωμένα-ώριμα σε συνδυασμό με кара-μπογιά για να επιτευχθεί η επιθυμητή απόχρωση.
3. Για το πράσινο χρησιμοποιούσαν και το ζουμί της χαμολιάς (είδος θάμνου)

Πράσινο επίσης έπαιρναν και από τα φύλλα της ροδιάς. Το φύλλο της καρδιάς επίσης όταν το έβραζαν τους έδινε ένα μαυροπράσινο.

ΚΙΤΡΙΝΟ

1. Χαμωλιά. Η χαμελαία του Διοσκορίδου. Μαζεύεται τα πρωτοβρόχια «τότες απού 'χει όλη τη δύναμη». Με προσθήκη στυπτηρίας δίνει κίτρινη απόχρωση.
2. Ρίζα ξινής ρογδιάς, φλούδια και μεμβράνες του ροδιού, φρέσκα φύλλα ρογδιάς και ξερά φύλλα μυγδαλιάς. Τα φυτά αυτά τα βράζουν όλα μαζί. Δεν χρειάζεται πρόστυμμα, λόγω της τανίνης που περιέχουν η ρίζα και οι μεμβράνες των ρογδιών.
3. Μανούσα (μονά μανουσάκια) ή με λουλούδια της οξινίδας. Για τη βαφή χρησιμοποιούν στυπτηρία και αλάτι χοντρό.
4. Ξερά φύλλα αμυγδαλιάς. Τα φύλλα συλλέγονται τον Αύγουστο και ξεραίνονται σε σκιά. Στα προς βαφή νήματα κατά τη διαδικασία της βαφής προσθέτουν στυπτηρία και στη συνέχεια χρησιμοποιούν αλυσίδα για καλύτερα αποτελέσματα.
5. Φύλλα βερυκοκκιάς. Σε αρχικό στάδιο γίνεται πρόστυψη με στυπτηρία και στη συνέχεια ακολουθεί η βαφή.

ΚΑΦΕ

Το καφετί χρώμα επιτυγχάνεται με φυτικές ουσίες, σκουριά και καπνιά.

1. Στέμφυλα και φλοιός και φύλλα πλατάνου. Δίνουν ανοικτό καφέ χρώμα. Η χρήση στυπτηρίας ήταν απαραίτητη.
2. Καρυδότσουφλα (καρυδόκουπες) και τρυφεροί κλώνοι καρυδιάς. Λόγω της τανίνης που περιέχουν δεν χρειάζεται πρόστυψη.
3. Βελανίδι. τα βελανίδια για το ανοικτό καφέ και το μπεζ. Χρησιμοποιούσαν τους καρπούς και το φλοιό των βελανιδιών για βαφή σε αποχρώσεις του μπεζ. Η βαφή με βελανίδι είναι κατάλληλη για το στερέωμα της βαφής στα μάλλινα.

4. Σκουριά. Μάζευαν τη σκουριά από τα πολυσκουριασμένα σιδερικά. Κάποιες φορές τα αγόραζαν και από τους γύφτους. Κατά τη διάρκεια της βαφής χρησιμοποιούσαν αδύνατο ξύδι.

5. Καπνιά σε συνδυασμό με βελανιδόκουπες. Παίρνουν καπνιές απ' το τζάκι, λίγες μαύρες και περισσότερες προς το καφέ χρώμα και τις έβραζαν μαζί με βελανιδόκουπες. Δε χρειάζεται πρόστυψη με στύψη επειδή τα βελανίδια περιέχουν δεψικόν οξύ **ΜΑΥΡΟ**

Το μαύρο χρώμα επιτυγχάνεται με φυτικές ουσίες, με καπνιές σε συνδυασμό με κάρβουνο και με σκουριά.

1. Ρόδι και караμπογιά. Παίρνουν τις φλούδες του ροδιού και αρκετά συρκωμένα(ώριμα) ρογδάκια, τα οποία περιέχουν και καρπούς.
2. Καπνιές και κάρβουνο. Κάνουν κάρβουνα από γέρικες κουρμούλες αμπελιού και λίγα δεσπολοτσίκουδα (κουκούτσια από μούσμουλα). Ρίχνουν στύψη αλελεσάπι. Παρόμοια διαδικασία ακολουθείται και για τη βαφή των βαμβακερών.
3. Σκουριά. Η βαφή γίνεται σε πολλαπλά στάδια. Αρχικά γινόταν βαφή των μάλλινων σε καφέ και στη συνέχεια γινόταν εμβάπτιση σε ζουμί από σκουριά. Η εμβάπτιση σε σκουριά μπορούσε να γίνει περισσότερες από μια φορές έως ότου επιτευχθεί το επιθυμητό χρωματικό αποτέλεσμα.

ΜΠΛΕ

1. Λουλάκι. Στις αρχές του 20ου αιώνα έβαφαν με Μισριγιώτικο λουλάκι, το λουλάκι των βαφών, χωρίς πρόστυψη, επειδή το φυσικό λουλάκι βάφει μάλλινα απευθείας και σταθερά. Διαθέτονταν σε σκληρά και στιλπνα πλακίδια. Η ποσότητα του λουλακίου επηρέαζε το βάθος της απόχρωσης.
2. Καρποί ελιάς. Μάζευαν τους πεσμένους καρπούς της ελιάς που δεν προορίζονταν για φάγωμα.

ΚΟΚΚΙΝΟ

1. Πρινοκόκκι ή κρμίζο (κόκκος ο βαφικός). Είναι άγνωστη η ακριβής χρήση του. Πιθανόν να έβαφαν τα μαλλιά πρώτα με λουλάκι και μετά το βουτούσαν σε διάλυση κόκκου.
2. Ερυθρόδανο (ριζάρι) ή αγριοριζάρι. Πολυετές φυτό η ρίζα του οποίου ήταν ευρέως διαδεδομένη για τη βαφή κόκκινων νημάτων. Από μαρτυρίες γνωστοποιείται ότι η χρήση των στελεχών του υπόλοιπου φυτού έδινε μωβ χρώμα. Τις ρίζες πριν τη βαφή τις ξεραιναν και μετά τις κονιορτοποιούσαν. Κατά τη βαφή χρησιμοποιούσαν στύψη.

Δειγματολόγιο Βαφής Νημάτων (φωτο 1), Νήματα
Βαμμένα με φυτικές βαφές (φωτο 2)
Μουσείο Ροδάνθη, Κριτσά - Κρήτη, φωτογραφία
από Σ.Σπίθα

Συλλογή από υφαντά εποχής , φωτογραφία από Σ.Σπίθα

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

ΒΑΦΕΣ ΓΙΑ ΒΑΜΒΑΚΕΡΑ ΝΗΜΑΤΑ

Στην Στεμνίτσα τον τελευταίο αιώνα δεν υπήρχε παράδοση βαφής των υλικών της υφαντικής σε εκτεταμένη κλίμακα. Στα πλαίσια της αρθρογραφίας για τις βαφές των νημάτων παρουσιάζονται πιο κάτω τα υλικά, που χρησιμοποιούνται για την βαφή των βαμβακερών νημάτων.

ΚΙΤΡΙΝΟ

1. μαντηλιίδα ή μαντηλίδα (χρυσάνθεμο, μαργαρίτα). Γύρω στο τέλος Μαΐου γινόταν η συγκομιδή, όταν το φυτό ήταν ώριμο. Χρησιμοποιούσαν στυπτηρία.
2. άθος (στάχτη). Μάζευαν τη στάχτη από το τζάκι και με το αφέψημα έβαφαν τα νήματα και κατόπιν τα άφηναν στον ήλιο. Την διαδικασία την επαναλάμβαναν πολλές φορές.
3. ρογδόφυλλα και παραγινωμένα ρόδια. Κρατούσαν το υπόλοιπο από την βαφή των μάλλινων και έβαφαν τα βαμβακερά με προσθήκη μεγάλης ποσότητας στύψης.
4. κρομυδόφυλλα. Χρησιμοποιούσαν τις φλούδες των κρεμμυδιών με προσθήκη στύψης.
5. φύλλα πλατάνου. Με την προσθήκη ποτάσας και φύλλα πλατάνου επιτύγχαναν χρώμα κίτρινο.
6. κρόκος, ζαφορά ή στρενβέργια. Από τους στήμονες των κίτρινων κρινακίων για την βαφή των βαμβακερών.

ΠΡΑΣΙΝΟ

1. χλωρά φύλλα αμυγδαλιάς. Το πράσινο χρώμα επιτυγχάνεται με την προσθήκη στύψης, άθου (δηλ. στάχτη) και αλουσάς κατά τη διάρκεια της βαφής.
2. ιβίσκος. Τα στελέχη του φυτού δίνουν αποχρώσεις του πράσινου.

ΜΠΛΕ

Λουλάκι. Έβαφαν με λουλάκι που το προμηθεύονταν από τους μπογιατζήδες. Επειδή το λουλάκι δεν είχε τόσο καλά αποτελέσματα στην βαφή των βαμβακερών χρησιμοποιούσαν στο προς βαφή λουτρό μαλλόρουπο ή κοινώς σαργιά. Μετά τη βαφή βουτούσαν τα βαμβακερά σε λεκάνη με ουρία για καλύτερη στερέωση του χρώματος.

ΚΑΦΕ

Αμυγδαλόκουπες. Αμέσως μετά τη συλλογή των αμυγδάλων και πριν φύγει η υγρασία, τα σπάνε και βράζουν το ξυλώδες περίβλημα. Με τον τρόπο αυτό, παίρνουν ένα χρώμα ανοικτό καφέ.

Τέλος, γινόταν συνδυασμός του ήδη βαμμένου νήματος με άλλα χρώματα. Για παράδειγμα το νήμα που ήταν βαμμένο κίτρινο μπορούσες να το ρίξεις μέσα σε ίντιγκο και να πάρεις πράσινο. Το ήδη βαμμένο κόκκινο νήμα από ριζάρι σε ανάμιξη με κίτρινο και έδινε πορτοκαλί.

Βαμβακερό υφαντό κάλυμα, οικία Α. Κοντοπούλου

Βαμβακερό υφαντό κάλυμμα για τραπεζάκι Σαλονιού, οικία Φοραδά

Νεροτριβή στο Μουσείο Υδροκίνησης Δημητσάνας

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

ΤΑ ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΝΕΡΟΤΡΙΒΗΣ

Τα χοντρά ολόμαλλα υφάσματα του σπιτιού και της φορεσιάς περνούσαν από την νεροτριβή και το μαντάνι για να πήξουν και να γίνουν ανθεκτικά.

Η διαδικασία στη νεροτριβή ακολουθούσε 2 στάδια. Κατ' αρχήν τα χοντρά υφαντά έμπαιναν για ένα μερόνυχτο σε έναν κάδο, όπου έπεφτε από ψηλά άφθονο νερό. Εκεί περιστρέφονταν με δύναμη, που τα έκανε να αναμαλλιάσουν, να φουσκώσουν, να αφρατέψουν και να καθαρίσουν. Το επόμενο στάδιο ήταν να τοποθετηθούν στο μαντάνι για ένα μερόνυχτο και να χτυπηθούν με ξύλινους κόπανους για να πήξουν.

Σε απογραφή του ΠΤΙ ΕΤΒΑ κατεγράφησαν στα όρια του Ν. Αρκαδίας περίπου 400 νερόμυλοι και 70 νεροτριβές γύρω στους 20 δούλευαν ως τα τέλη της δεκατίας 1980. Κατά μήκος του Λούσιου υπήρχαν πάνω από 100 εγκαταστάσεις (νερόμυλοι, μπαρουτόμυλοι, ταμπακόμυλοι και νεροτριβές)

Υφαντά του σπιτιού, που υφαίνονταν στημόνι-υφάδι-μαλλί σε απλή ύφανση και αποστέλλονταν στην νεροτριβή ήταν:

- βελέντζες
- μπατανίες
- τσέργκες
- τσόλια

Υφαντά υφάσματα φορεσιάς, που υφαίνονταν στημόνι-υφάδι-μαλλί σε δίμιτη ύφανση που αποστέλλονται στη νεροτριβή ήταν:

- σαγιάκια
- ράσικα
- γρίζα
- τσούκνες

Τα γυναικεία ρούχα, που ράβονταν από αυτά τα υφάσματα, ήταν αρχικά λευκά στο φυσικό χρώμα του μαλλιού αργότερα τα έβαφαν οι ίδιες οι υφάντρες ή ειδικοί βαφείς σε μαύρο χρώμα με μέλεγχος και ήταν τα :

- γιουρντί
- σεγιάκι
- κλασνίκι
- φλοκάτα
- γιλέκι
- ντουλαμάδες

Τα ανδρικά ρούχα που ράβονταν από σαγιάκι ήταν τα:

- μπουραζάνα
- σαλβάρι

- πουτούρι
- μεϊντάνια
- γελέκα
- ζακέτα
- φέρμελες
- τουζουλούκια
- τσαργκολα (περικνημίδες)

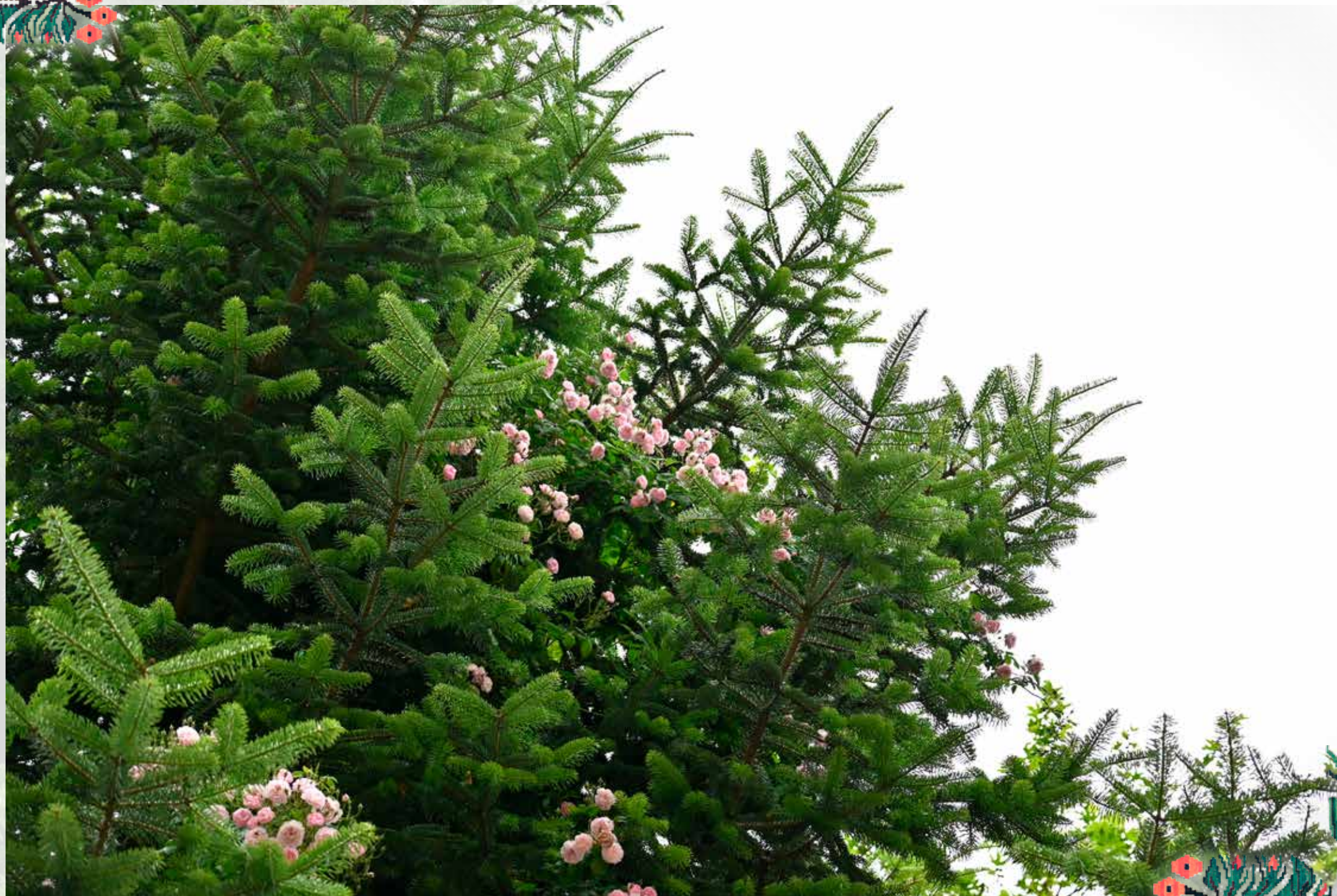
Αργότερα, με σαγιάκι ράβονταν τα δυτικού τύπου σκουρόχρωμα ενδύματα όπως κοστούμια, κυλότες στρατιωτικού τύπου, γυναικείες ρεντικότες. Επίσης από ύφασμα νεροτριβής ράβονταν και τα βαριά εξωτερικά ενδύματα όπως οι διάφορες ποιμενικές κάπες, τα καπότα όπως και τα τερλίκια.

Οι ράφτες λέγονταν τερζήδες στα τούρκικα και μετά το 1821 Ρασάδες ή Ελληνοράφτες σε αντίθεση με τους Φραγκοράφτες που έραβαν τις ευρωπαϊκού τύπου φορεσιές. Ανάλογα με την ειδικότητά τους είχαν διαφορετικές ονομασίες : αμπατζήδες, καποτάδες, βλαχοράφτες κλπ. Στην Στεμνίτσα υπήρχαν πολλοί Ρασάδες ώστε να υπάρχει γειτονιά Ρασέϊκα από τα εργαστήρια των Ρασάδων και τις οικογένειες των Ρασέων, που κατοικούσαν εκεί - ο τελευταίος εκπρόσωπος αυτής της τέχνης πέθανε 107 ετών περί την δεκατία του '70.

Νεροτριβή από το Μουσείο Υδροκίνησης Δημητσάνας, φωτογραφία από το ανοικτό αρχείο του Μουσείου

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Έλατο και αγριοτριανταφυλλιά, γεφύρι του «Μοναχογιού» στη Στεμνίτσα, φωτογραφία από Σ.Σπίθα

Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Τ	Τ	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ	Π	Π	Σ	Κ	Δ	Τ	Τ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

ΣΤΕΜΝΙΤΣΑ

Η Στεμνίτσα, κωμόπολη της κεντρικής Πελοποννήσου στα νοτιο-οδυτικά του Μαινάλου, βρίσκεται κτισμένη σε υψόμετρο 1.080 μέτρων ανάμεσα σε κατάφυτες πλαγιές και αποτελεί έκπληξη για τον επισκέπτη, που την ανακαλύπτει ακριβώς όταν βρεθεί στα πρώτα της σπίτια. Στην θέση της αρχαίας πόλης Υψούς – η ακριβής θέση της δεν έχει καθοριστεί – δημιούργησε ανά τους αιώνες μακρά ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και κατέκτησε το τίτλο «Χώρα Στεμνίτσα». Δυτικά βρίσκεται το φαράγγι του ποταμού Λούσιου, όπου σύμφωνα με τη μυθολογία, οι Νύμφες έλουζαν το μικρό Δία ενώ σήμερα φιλοξενεί σκήτες και φημισμένες Μονές όπως: την Μονή Φιλοσόφου, την Μονή Προδρόμου, την μονή Αιμυαλών και καταλήγει στα ερείπια της Αρχαίας Γόρτυνος.

Κατά την παράδοση ο Υψούντας, ένας από τους πενήντα γιούς του βασιλιά της Αρκαδίας Λυκάονα, ίδρυσε την πόλη Υψούς ωστόσο οι πληροφορίες τόσο για την αρχαία εποχή όσο και για τα Βυζαντινά χρόνια είναι ελάχιστες. Η τοπωνυμία «Στεμνίτσα» είναι σλαβική προέλευσης – σημαίνει τόπος σκιερός και υγρός και μαρτυράει την εγκατάσταση Σλάβων, πιθανόν μεταξύ 7ου και 10ου αιώνα.

Η ανάπτυξη της Στεμνίτσας ως οργανωμένου οικισμού σημειώνεται κατά την οθωμανική περίοδο και συγκεκριμένα από τον 16ο αιώνα, όταν στα 1512 σε οθωμανικό κατάστιχο φορολογουμένων καταγράφονται 191 οικογένειες, από τις οποίες μία μόνο ήταν μουσουλμανική ενώ στην απογραφή του 1711 είχε 925 κατοίκους. Στην απογραφή του 1879 η Στεμνίτσα, με 2.989 κατοίκους, είχε υπερδιπλάσιο πληθυσμό από την Καρύταινα, τη Μεγαλόπολη, τη Βυτίνα και μεγαλύτερο της Δημητσάνας, στην απογραφή του 2001 ο πληθυσμός της Στεμνίτσας είναι 412 κάτοικοι, του 2011 191 κάτοικοι και του 2021 319 κάτοικοι. Η Στεμνίτσα υπήρξε έδρα του Δήμου Τρικολώνων, που λειτούργησε την περίοδο 1835-1912 καθώς και του σύγχρονου Δήμου Τρικολώνων, που λειτούργησε την περίοδο 1999-2010.

Κατά την Τουρκοκρατία, ο οικισμός αναπτύχθηκε σε σπουδαίο βιοτεχνικό κέντρο με ειδικευμένους τεχνίτες γύρω από την μεταλλουργία: Αργυροχρυσοχόους, Χαλκωματήδες, Καμπανάδες, Μπρουντζάδες, κ.ά., οι οποίοι περιοδεύουν και φτάνουν με τα προϊόντα τους μέχρι την Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη, τη Μολδοβλαχία, τη Ρωσία και αλλού.

Οι τεχνίτες της Στεμνίτσας, για την προστασία των ιδίων αλλά και των μυστικών της τέχνης τους, είχαν επινοήσει μια ιδιαίτερη συνθηματική-μυστική γλώσσα, τα «Μεσιτισιώτικα» δηλαδή Στεμνιτσιώτικα.

Την οικονομική ανάπτυξη του τόπου συνοδεύει και η πνευματική και πολιτιστική άνθιση με την ανέγερση και διακόσμηση πολλών ναών από τον 16ο και ιδιαίτερα τον 17ο αιώνα, με την ανασυγκρότηση του ορθόδοξου μοναχισμού και με την ίδρυση της Ελληνικής Σχολής, τον

17ο ή 18ο αιώνα, η οποία είχε τεθεί υπό την αιγίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Στη Σχολή αυτή δίδαξαν αξιόλογοι δάσκαλοι. Πολλοί μαθητές της διέπρεψαν και η Στεμνίτσα, λόγω της πνευματικής της παράδοσης, ήταν πατρίδα πολλών αξιόλογων ανθρώπων του πνεύματος.

Σημαντική υπήρξε και η συμβολή της στην Επανάσταση. Αρκετοί Στεμνιτσιώτες, κυρίως της διασποράς, υπήρξαν μέλη της Φιλικής Εταιρείας, όπως ο Αντώνιος Πελοπίδας. Κάποιοι πολέμησαν στο πλευρό του Αλέξανδρου Υψηλάντη στη Μολδοβλαχία – έχουν καταγραφεί 22 πεσόντες, επίσης πολλοί Στεμνιτσιώτες συμμετείχαν στην Επανάσταση του 1821 – έχουν καταγραφεί πάνω από 700 αγωνιστές. Τέλος η Στεμνίτσα απέτελεσε κέντρο ανεφοδιασμού τροφίμων και πολεμοφοδίων καθώς και κέντρο επισκευής των όπλων των αγωνιστών από τους φημισμένους τεχνίτες της.

Η Στεμνίτσα ήταν το αγαπημένο καταφύγιο του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, που την ονόμαζε «απόρρητη χωροπούλα» και η πρώτη πρωτεύουσα της επαναστατημένης Ελλάδας, όπου συνεδρίασε η Α΄ Πελοποννησιακή Γερουσία το Μάιο του 1821. Γραμματέας της ήταν ο Στεμνιτσιώτης Ρήγας Παλαμήδης.

Το 1826, τα στρατεύματα του Ιμπραήμ λεηλάτησαν την πόλη και έκαψαν πολλά οικοδομήματα. Όμως μετά την απελευθέρωση σημειώθηκε νέα άνθηση και ανοικοδόμηση, που εξακολούθησε μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα. Από τις αρχές του 20ού αιώνα άρχισε βαθμιαία να φθίνει, καθώς οι ονομαστοί της τεχνίτες εγκαθίστανται σε μεγάλες πόλεις και συγχρόνως ξεκίνησε η υπερατλαντική μετανάστευση.

Το 1976, οι τεχνίτες Λάμπης Κατσούλης, βραβευμένος για το έργο του από την Ακαδημία Αθηνών και Αριστείδης Βλαχόγιαννης ξεκίνησαν την διδασκαλία της Τέχνης του Αργυροχρυσοχόου σε μια σχολή που ήταν τότε Κέντρο Χειροτεχνίας του ΕΟΜΜΕΧ ενώ από το 1980 υπάγεται στο Υπουργείο Παιδείας και από το 2013, ανήκει στην Γ.Γ. Δια Βίου Μάθησης, λειτουργεί σαν Δημόσιο ΙΕΚ και απευθύνεται σε απόφοιτους Λυκείου από όλη την Ελλάδα. Η Σχολή διαθέτει 2 τμήματα: Τεχνικός Χειροποίητου Κοσμήματος και Σχεδιασμού Κοσμήματος και Συνοδός Βουνού. Επίσης υπάρχει ΕΠΑΛ με την ειδικότητα της Αργυροχρυσοχοΐας.

Τα νεότερα χρόνια με την Σχολή η Στεμνίτσα παίρνει νέα πνοή, δόθηκαν ευκαιρίες για την επισκευή των παλαιών πετρόκτιστων σπιτιών, έγινε προσπάθεια διατήρησης της αρχιτεκτονικής ιστορίας του οικισμού και παρέμειναν νέοι άνθρωποι στον τόπο τους. Σήμερα από το κέντρο του χωριού περνά το Mainalon trail που αποτελεί πιστοποιημένο, από τον ERA, δίκτυο μονοπατιών, που συνδέει τα όμορφα χωριά της Γορτυνίας για 75 χιλιόμετρα.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι από την Στεμνίτσα κατάγονται πολλοί

διαπρεπείς επιστήμονες, επιχειρηματίες, άνθρωποι των γραμμάτων, των τεχνών κλπ. Με τον κίνδυνο να γίνει κάποια παράληψη αναφέρονται πιο κάτω μερικοί εξ αυτών: ο γνωστός ζωγράφος και καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Γεώργιος Ροϊλός (καθηγητής, μεταξύ άλλων, και του διάσημου υπερρεαλιστή ζωγράφου Τζιόρτζιο ντε Κίρικο), ο Αγιογράφος Βασίλειος Καραβόγιωργας, ο Αγιογράφος Αθανάσιος Κανδρής, ο πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών και διαπρεπής καθηγητής θεολογίας Αθανάσιος Χαστούπης, ο καθηγητής θεολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Παναγιώτης Τρεμπέλας, ο δικαστής του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1983-1997), του Συμβουλίου της Επικρατείας και του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου Κωνσταντίνος Κακούρης (με καταγωγή από την οικογένεια Νικολετόπουλου), ο Καθηγητής στο MIT των ΗΠΑ Ηλίας Γυφτόπουλος, ο Καθηγητής και πρώην Υπουργός Παιδείας Δημήτρης Φατούρος, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ Παναγιώτης Ροϊλός, ο τ. Πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς (η οικία του παππού του βρίσκεται στην Στεμνίτσα), οι Καθηγητές Αρχιτεκτονικής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Νικόλαος Μουτσόπουλος και Πολυτεχνικής Σχολής Αργύρης Πετρονότης, ο πρωτοπόρος αρχιτέκτονας Τάκης Χ. Ζενέτος, ο Ολυμπιονίκης Γιώργος Ρουμπάνης και ο Ολυμπιονίκης Δημήτρης Θανάπουλος, η εφοπλιστική οικογένεια Μαρτίνου, ο επί σειρά ετών Πρόεδρος του Δ΄ Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας και διαπρεπής νομικός του Δημοσίου Δικαίου Χρήστος Φατούρος, ο Αρχιτέκτονας Τάκης Ζενέτος, η Μαρίκα Μητσotάκη το γένος Γιαννούκου κ.ά.

Η φυσική ομορφιά, το ευχάριστο κλίμα, το αξιόλογο παρελθόν και η φιλοξενία των κατοίκων της έχουν καταστήσει την Στεμνίτσα πόλο έλξης εσωτερικού τουρισμού. Όλες τις εποχές του χρόνου, αποκαλύπτει ευχάριστες εκπλήξεις ανάμεσα στα πετρόκτιστα καλντερίμια, τις εκκλησιές και τις φυσικές πηγές της.

«Κόκκινος Σκίουρος»

Εστιάτοριο-Μεζεδοπωλείο

Στεμνίτσα Αρκαδίας

Τηλ. 2795 029543

Κατερίνα Μειμέτη

